

УДК 383.071.2:159:954

USE OF SOFTWARE MUSICAL WORKS OF MODERN UKRAINIAN COMPOSERS IN THE DEVELOPMENT OF CREATIVE IMAGINATION-PIANISTS OF CHILDREN'S ARTISTS

ВИКОРИСТАННЯ ПРОГРАМНИХ МУЗИЧНИХ ТВОРІВ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ КОМПОЗИТОРІВ У РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ УЯВИ УЧНІВ-ПІАНІСТІВ ДИТЯЧИХ МИСТЕЦЬКИХ ШКІЛ

Korneeva V.A. / Корнєєва В. А.

*магістрантка кафедри інструментального виконавства та музичного мистецтва естради**Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького*

Анотація. У тезах висвітлено характерні ознаки програмної музики, розкрито зміст типів програмності у музичному мистецтві, розглянуто приклади використання музики українських композиторів у формуванні творчої уяви учнів-піаністів на початковому етапі навчання.

Ключові слова. програмна музика, типи програмності, чутливий період навчання, характерні ознаки програмної музики.

У музичній спадщині композиторів різних епох можна віднайти безліч різнохарактерних, яскраво образних п'єс для дітей, що об'єднані в альбоми за жанровим чи програмним принципом. Програмна музика особливо здатна активізувати творчу уяву дитини та залучити до творчого процесу інтерпретації. Наявність назви допомагає учням-піаністам у створенні цікавих, казкових, індивідуальних, креативних образів. Таким чином, під час слухання й виконання музики уява творчо відображається у їхніх власних творах. При програмному спрямуванні альбому дитячих творів у назвах відображені конкретні музичні образи, сюжети чи настрої. Потрібно більш детально розглянути, що собою являє програмна музика [1, с 74].

Програмна музика (в перекладі з італійської *musica a programma*) – це музичні твори, які мають певну словесну, інколи поетичну програму де розкривається зміст, відображений у творах. За визначення Т. Грачової, програмність – це особливий синкретичний спосіб музичного мислення, який являє собою складну систему розпізнавання символів та знаків, закодованих композитором у звуковій тканині твору [2, с.170]. Програмою може слугувати назва, що вказує на певні явища дійсності, які відобразив композитор (наприклад «Ранок» Е. Гріга, «Вечірня мелодія» М. Степаненка, «Хвороба ляльки» П. Чайковського, «Співоча скрипка» Богдани Фільц, «Гноми марширують» В. Птушкіна та інші) або літературний твір («Перг Гюнт» Г. Ібсена та сюїта «Пер Гюнт» Е. Гріга).

У програмній музиці можна умовно виділити два основні типи програмності картинну та сюжетну. Музичні «картинки» як правило є невеликими мініатюрами, в яких втілений один музичний образ. як то «портретна замальовка», «пейзаж» або особлива звуконаслідувальна картина – спів птахів, шум морських хвиль, звивання завірюхи тощо.

Музичні казки та розповіді втілюються авторами у більш об'ємних формах (варіації, концертні п'єси та етюд («Шум лісу» Ф.Ліста, «Кіт і миша» Р.Копленда), етюд-картини (як у С.Рахманінова, С.Ляпунова), казки (як у М.Метнера). В таких творах, як правило, звучить декілька тем, що відповідають різним подіям сюжету і наявний розвиток музичних тем. У випадку, коли у музичному творі, написаному за мотивами певного сюжету присутні яскраво виражене звуконаслідування та зображальність правомірно говорити про змішаний - картинно-сюжетний - тип програмності. Коли основою музичного твору є літературний твір, композитори не переповідають його, висвітлюють тільки емоційну лінію – почуття головних героїв – програмність називають психологічною.

Викладене вище підтверджується класифікацією О.Соколова, за якою в музичному мистецтві, залежно від міри і способу конкретизації, виділяють декілька типів програмності:

- 1) *жанрово-характеристичний*, в якому використовуються звукозображальні та звуконаслідувальні музичні ефекти;
- 2) *картинно-образний*, з використанням картинно-зображальних образів: картин природи, пейзажів, народних свят, танців, битв тощо;
- 3) *узагальнено-емоційний* або *узагальнено-сюжетний*, в якому використовуються узагальнені філософські поняття та характеристики різних емоційних станів;
- 4) *сюжетний* або *послідовно-сюжетний*, в якому використовуються літературно-поетичні джерела. Даний тип програмності передбачає розвиток образу відповідно до сюжету літературного твору [3, с. 121].

У контексті висвітлення художнього потенціалу програмної музики для формування творчої уяви учнів-піаністів молодших класів шкіл мистецтв доцільно окреслити характерні ознаки програмної музики, якими, за нашим переконанням є:

- *конкретність сприйняття* програмного твору в порівнянні із сприйняттям непрограмної, інструментальної музики – початкове знайомство з твором передбачає “ескіз” виконавського задуму, тобто перше бачення образності твору та межі його кінцевого результату, починається попереднє формування виконавського задуму, який не чітко виражений, а лише намічений і підтримується програмним змістом музики;

- *стимулювання компаративної діяльності слухачів*, приводячи до виникнення загально-художніх асоціацій у процес втілення художнього задуму. Учень має відтворити музичний твір, відображаючи певні явища об'єктивної дійсності закладені у програмі, що найчастіше відображається у назві. Але сам твір – плід суб'єктивного переживання та враження суб'єктивних намірів композитора, запис цих намірів також суб'єктивний, бо навіть програмний твір сприймається та виконується різними виконавцями, залежно від індивідуальної виконавської концепції, створюючи у музичній уяві кожного учня власні музичні асоціації та образи, котрі можуть відрізнятися від попереднього задуму автора;

- *спонукання до змістового осмислення образного вираження почуттів та*

емоцій, оригінальних колористичних, фактурних чи артикуляційних прийомів, які були використані композитором. У даному випадку нас цікавить процес бачення художнього образу, коли емоційне бачення твору підкріплюється асоціативними зв'язками, досвідом емоційних переживань. Емоційне проникнення до художнього змісту допомагає віднайти необхідні піаністичні прийоми для його втілення;

- *ситуативне оцінювання*, яке характеризується критичним відношенням слухача до можливості втілення цієї програми в музичний твір. У дітей під впливом соціокультурного середовища накопичується певний запас слухацьких вражень, асоціацій, образів, які складають семантичну основу музики і служать умовою її розуміння. Відштовхуючись від сюжетної ситуації, виконавець «малює» власні картини, сприймає музику залежно від переконань, загальних й особистісних інтересів, смаку, освіти, культурного рівня тощо;

- *спрямування сприйняття в певну образну площину* - образ є репродукцією однорідного досвіду – це відзвук завжди тієї ж модальності, що і основний подразник. Коли твір внутрішньо засвоєний, тоді бачення емоційного змісту програмного твору та образні асоціації стають яскравими, механістичне виконання змінюється виразним виконанням та спрямованістю на слухацьку аудиторію. В цьому й виявляється “тріада” виконання, коли виконавець стає посередником між композитором та слухачем;

- *актуалізація когнітивної складової музичного мистецтва*, оскільки музика оперує поняттями-символами, відбувається шляхом творчого сприйняття, що передбачає активізацію музичної уяви; зв'язок з іншими видами мистецтва – літературою, живописом, архітектурою; зв'язок із природою, внутрішнім світом людини; виховання художньо-асоціативного мислення. Результатом пізнавального процесу є інструментальне втілення програмного музичного твору як практично-дієвий процес створення музичного образу засобами художньої піаністично-виконавської техніки [4, с.56].

Творча уява входить до складу художньо-образного мислення, за допомогою якого творчо відтворюються блоки уяви, вражень та образів, які знаходяться в пам'яті, комбінуються та вимальовуються в свідомості композитора живі картини, звукового кола, які він фіксує в музичному творі. При цьому творчий процес, який направлений на слухача, ведеться з метою передачі йому визначеної художньої інформації та формування системи його ціннісних орієнтацій. Музика має здатність виражати певні настрої людей і зображати багато дій, явищ оточуючого світу: спів птахів, рух хвиль, цокання годинника, відлуння, стукіт коліс, краплі дощу тощо.

Оскільки молодший шкільний вік є сенситивним етапом формування творчої уяви, діти цього віку із задоволенням фантазують, малюють, вигадують різні історії, створюють музичні мелодії-образи. Цей активний потенціал творчості важливо не втратити на заняттях з фортепіано, використовуючи у музичному репертуарі учня багатство фортепіанної спадщини національних композиторів (програмні твори Б.Фільц - фортепіанні цикли «Музичні фрески», «Яворівська іграшка», М. Степаненка («Перший пролісок», «Райдуга», В. Птушкіна - сюїти для фортепіано в 4 руки «Віндзорські шкодниці», «Земне

та піднесене», «Гулівер», «Сторінками дитячого альбому П. Чайковського», О.Саратського - «Джазові обробки українських народних пісень» та інших).

Література:

1. Гаркуша Л. І., Економова О. С. Підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до професійної діяльності : навчально-методичний посібник для студентів ВНЗ спеціальності «Музичне мистецтво» / Людмила Іванівна Гаркуша, Ольга Серафимівна Економова ; Київський університет імені Бориса Грінченка, Інститут мистецтв. – К. : КУ імені Бориса Грінченка, 2016. – 160 с.
2. Грачёва Т. В. Программность как ключ к идентификации знаков и кодов музыкального сочинения / Т. В.Грачёва. //Вестник Челябинского государственного университета. 2009. № 35 (173). - Вып. 37.- С.-168–172.
3. Соколов О. В. Избранное [Электронный ресурс] : [сборник статей] / ред.:В. Н. Сыров, ред.: А. А. Евдокимова, ред.: Е. В. Приданова, И. М. Храмова, О. В. Соколов .— Нижний Новгород : Нижегородская государственная консерватория (академия) им. М.И. Глинки, 2013 .— 272 с.
4. Шевченко Т.І. Формування творчої особистості піаніста: [Навчальний посібник] / Т.І.Шевченко / - Одеська державна консерваторія ім.А.В. Нежданової, 1995.–110 с.